

НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЈА
ЗА ЕВРОПСКИ ОБРАЗОВНИ
ПРОГРАМИ И МОБИЛНОСТ

Разбивање на стигмата

Збирка приказни за невроразлични млади

Финансирано од Европската Унија. Ставови и мислења изнесени во оваа публикација се единствено на авторот(ите) и не нужно ги одразуваат ставовите на Европската унија или на Извршната агенција за образование и култура (EACEA). Европската унија и EACEA не сносат одговорност за нивната содржина.

Co-funded by the
European Union

Конзорциум:

Акроним на проектот:

C-SKILLS

Наслов на проектот:

SkillCompass: Зајакнување на младите со разлики во учењето преку инклузивни алатки за кариерно насочување

Број на проектот:

2024-2-MK01-KA220-YOU-000294280

Веб-страница:

www.cskill.eu

Финансирано од Европската Унија. Ставови и мислења изнесени во оваа публикација се единствено на авторот(ите) и не нужно ги одразуваат ставовите на Европската унија или на Извршната агенција за образование и култура (EACEA). Европската унија и EACEA не снесат одговорност за нивната содржина.

Co-funded by
the European Union

NATIONAL AGENCY
FOR EUROPEAN EDUCATIONAL
PROGRAMMES AND MOBILITY

Предговор

За разлика од поголемиот дел од Западна Европа, во земјата и регионот, **невроразвојните состојби како дислексија, дисграфија, диспраксија и АДХД, сè уште ретко се препознаваат или отворено се дискутираат.**

Многу лица со вакви состојби остануваат без точна дијагноза и поддршка или добиваат погрешна дијагноза поради ограничено разбирање, недостиг на институционална поддршка, како и постојана социјална стигма. Како последица, **невроразличните деца и млади често се етикетираат како мрзливи, невнимателни или недисциплинирани, што негативно влијае врз нивната самодоверба, можности и личен развој.**

Нека оваа публикација биде потсетник дека овие состојби не се **ограничување**, туку поинаков пат кон развој — пат исполнет со уникатни можности, сили и предизвици.

Што ќе откриете?

Ова збирка содржи приказни на млади со разлики во учењето и вниманието.

Во неа ќе прочитате за предизвиците со кои се соочувале, вклучувајќи ја стигмата и недоразбирањата од околината.

Исто така, ќе видите како поддршката од наставници, родители или ментори им помогнала да ги надминат тешкотиите и да постигнат успех.

Зошто е важно?

Невроразвојните состојби, како дислексија, АДХД и други, влијаат на начинот на кој луѓето учат и обработуваат информации.

Тие не се знак на ниска интелигенција, туку претставуваат поинаков начин на размислување.

Со соодветна поддршка, овие лица можат да напредуваат и да успеат. Затоа, важно е да се информирате и разберете.

Што треба да запомните?

Невроразличноста е концепт кој кој ги прифаќа разликите во мозочните функции и гледа на состојби како аутизам, АДХД и дислексија како природни варијации, а не како недостатоци што треба да се „корегираат“.

Овој пристап поттикнува прифаќање и инклузија, признавајќи дека не постои единствен правилен начин на размислување, учење или доживување на светот.

Приказни за ДИСЛЕКСИЈА

Дислексијата е состојба што се карактеризира со тешкотии при читање, пишување и совладување на правописот.

Бавно читање

Десетгодишен ученик од Скопје се соочуваше со тешкотии при читање наглас. И покрај неговата интелигенција и љубопитност за наставата, наставникот често го нарекуваше „мрзлив“ и му замеруваше дека „не се труди доволно“. Кога ги мешаше букви, соучениците се смееја, а срамот од честото исмевање го натера да ја избегнува наставата и пријателите од училиштето.

Аудио книги

Училишната библиотекарка забележа дека момчето често ги избегнува часовите и го поминува времето само во училишниот двор. Насетувајќи дека можеби има дислексија, му предложи да слуша аудио книги и поттикна прилагодување на наставата. Денес, тоа момче е истакнат едукатор во локален музеј, кој со страст им ги раскажува приказните за артефактите на младите посетители.

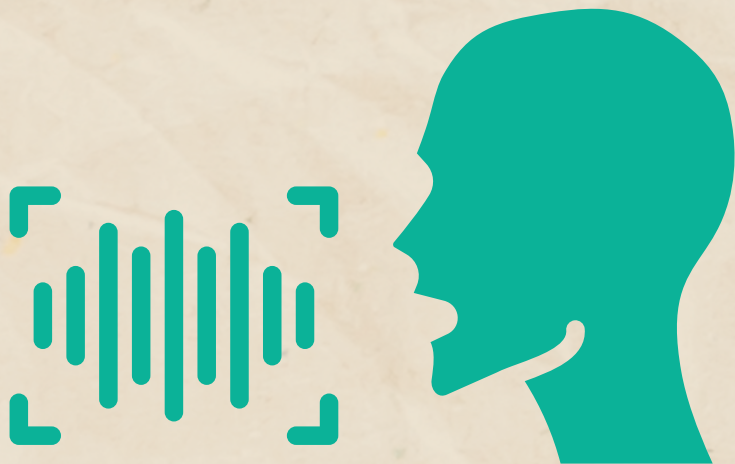
Писателот што се мачеше

Мила, средношколка од Нови Сад, се истакнуваше на часовите со јасни аргументи и извонредна способност да објасни сложени идеи. Но, **нејзините писмени задачи често беа полни со правописни грешки и нејасни реченици**. Кога професорката ја обвини дека препишува, нејзината самодоверба се сруши. Мила престана да биде активна на часовите и дури размислуваше да го напушти училиштето.

Враќање на гласот

Училишниот психолог забележа дека Мила е бистра, но повлечена, и препорача да користи програма за препознавање глас при пишување. Професорката по литература прифати есеи во овој формат, што значително ги подобри оценките на Мила. Денес, Мила работи како офицер за комуникации во младинска организација, каде им помага на другите да го пронајдат својот глас.

Неразбраниот

Во мало село во Бугарија, едно момче имаше потешкотии при читање. Родителите, мислејќи дека едноставно не се труди доволно, го казнуваа за да „го поправат“. Наместо тоа, момчето разви страв од читање и од училиште, а со тоа се повлече и од дружењето со пријателите. Никој не знаеше дека тој има дислексија.

Поддршка што живот значи

Пензионирана наставничка од селото забележа дека момчето е тивко и повлечено. Преку игри и приказни, таа му помогна да го подобри читањето и им објасни на родителите што значи дислексија. Благодарение на нејзината упорност и поддршка, момчето повторно го засака училиштето, а подоцна и самото стана наставник.

Невидливиот уметник

Дванаесетгодишно девојче од Брно, Чешка, кое **обожуваше уметност и раскажување приказни**, имаше потешкотии при читање и пишување. Наставниците сметаа дека „не е скроена за универзитет“ и ѝ предложија да се пренасочи кон други професии. Обезхрабрена, таа не се запиша во уметничкото училиште за кое сонуваше.

Враќање на изгубениот глас

Во последната година од училиште, **наставник ја забележа нејзината дарба и ја поттикна да води визуелен дневник и да учествува на младински натпревар за уметност**, каде освои второ место. Денес, таа е илустраторка и визуелен раскажувач и создава инклузивни детски книги за неуроразлични деца и млади.

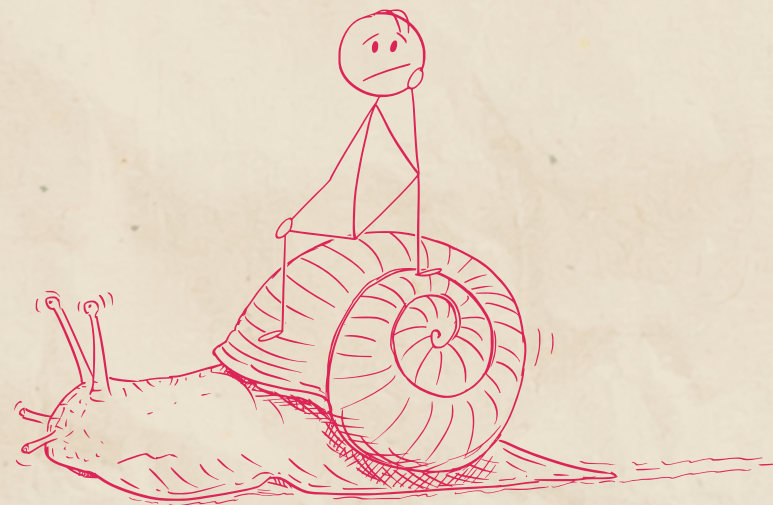

Приказни за ДИСГРАФИЈА

Дисграфијата е разлика во учењето која го отежнува
рачното пишување.

Бавниот пишувач

Еден ученик во Сараево се мачеше да ги следи часовите бидејќи не можеше доволно брзо да копира од таблата. Неговиот омилен наставник го нарекуваше „бавен“ и „не сериозен“ секогаш кога бараше повеќе време, а соучениците го нарекуваа „бесполезен“. Иако го сакаше учењето по наука, тој почна да ги избегнува часовите кои бараа бележење или писмени задачи.

Здраво, белешки

Нова наставничка по биологија ја забележа неговата љубов кон науката и му обезбеди дијаграми со простор за белешки, дозволувајќи му да ги снима часовите. Со нејзината поддршка, ја врати самодовербата и денес е лаборант во истражување на животната средина.

Невидливиот раскажувач

Во Куманово, талентирана ученичка која уживаше во пишувањето приказни често беше критикувана од наставниците поради неуредниот ракопис и правописните грешки. Иако ја пофалуваа нејзината креативност, оценките без исклучок ѝ беа ниски, што ја обесхрабруваше. Со текот на времето, таа почна да го мрази пишувањето, уверена дека што и да напише, секогаш ќе биде погрешно.

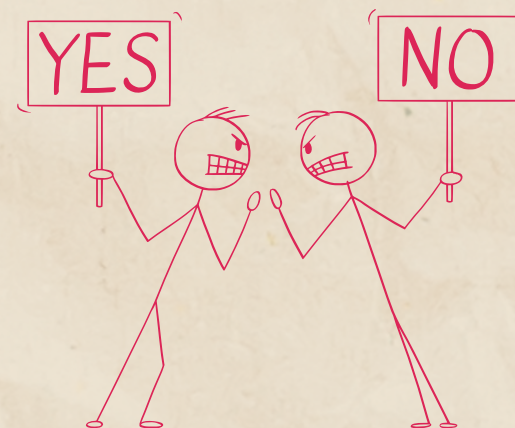

Враќање на гласот

Една од библиотекарките во училиштето, знаејќи за талентот на ученичката, ја охрабри да учествува на литературен натпревар каде текстовите се испраќаа во печатена верзија. Таа прифати и освои второ место. По овој настан, таа редоно се среќаваше со библиотекарката која стана нејзин ментор. Денес, младата кумановка е авторка на детски книги посветени на деца со потешкотии во учењето.

Приказна напишана на тастатура

Поради чести грчења на раката и лошиот, нечитлив ракопис, ученичка од Прага побарала своите домашни задачи да ги предава во печатена форма, наместо ракопис. Предлогот на ученичката наишол на остри критики од професорката по литература која одбила со зборовите: „Ако не можеш да пишуваш, не заслужуваш да бидеш во гимназија.“ Обесхрабрена, девојката започнала да го мрази предметот што некогаш го обожаваше.

Од борба до напредок

По неуспешниот обид да ја убеди својата професорка да ги предава писмените во печатена верзија, ученичката, заедно со родителите разговараа со други претставници на училиштето кои го прифатија предлогот и препорачаа прилагодување на наставата. Денес, ученичката е новинар и уредник на онлајн списание.

„Ногопис“

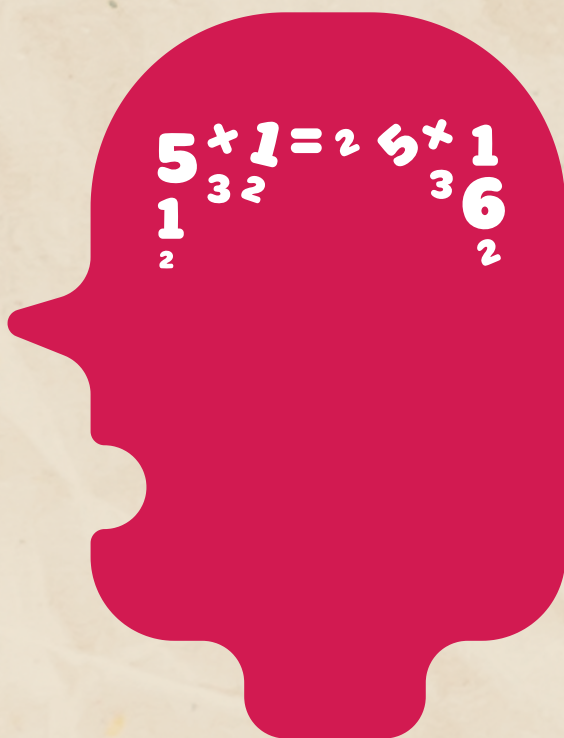
Иако речиси секогаш, одговорите му беа одлични, ученик од Чешка беше често критикуван поради лошиот ракопис. **За време на родителски состанок, неговата класна им се пожалила на неговите родители со: „Има ум на научник, но рака на мало дете.“**

Обесхрабрен, ученикот на кој, никогаш не му била поставена дијагноза за дисграфија, не го продолжил своето образование во некое од неговите омилени училишта.

Успешно враќање

И покрај лошиот ракопис, новиот професор по физика ја забележал интелигенцијата кај момчето, како и интересот за физика и хемија. Сакајќи да му помогне, **го поттикнал да вклучи во група за лабораториски вежби и му дозволил усни испити.** Подоцна, ученикот, под менторство на професорот се приклучил на STEM програма, а денес, тој работи како аналитичар на податоци во центар за истражување на обновливи извори на енергија.

Приказни за ДИСКАЛКУЛИЈА

Дискалкулијата е потешкотија во учењето која го отежнува разбирањето на броеви, математички концепти и пресметки.

Збунетиот математичар

Ученик од Србија беше постојано исмеван од наставникот и соучениците поради тешкотиите со таблиците за множење. **Чувствувајќи се „беспомошен“ и „глупав“, тој разви анксиозност која траеше сè до неговата зрелост.** Секој час по математика стануваше извор на страв и стрес, поради што и започна да ги избегнува часовите по математика, како и сите активности кои вклучуваа бројки.

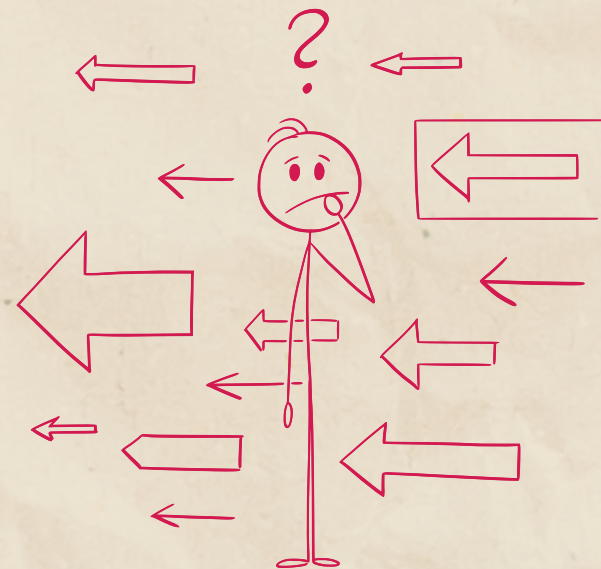
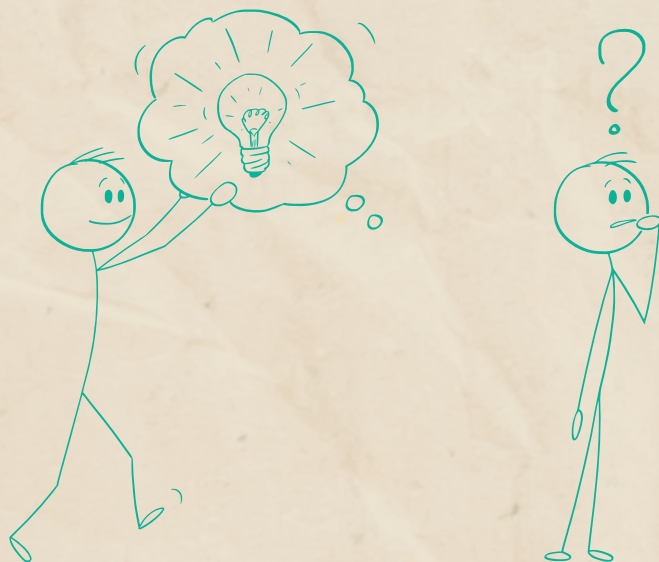

Од „бесполезен“ до „корисен“

Неколку години подоцна, во стручното училиште во кое го продолжи образованието, **момчето запозна професор по столарија кој ја забележа неговата дарба со алатот, како и неговата анксиозност со бројките.** За да го охрабри, професорот му дозволи да мери користејќи лесни и едноставни алатки кои му ја вратија самодовербата. Денес момчето е вешт мајстор за мебел кој води свое мало претпријатие.

Дисквалификувани соништа

Ученичка од Штип од најмало детство сонуваше да стане архитект. Иако се истакнуваше со своите цртежи и дизајнерски вештини, постојано добиваше ниски оценки по математика. **Никој не ја препозна нејзината дискалкулија, поради што и сите ја советуваа да избере друга професија каде нема да ѝ биде потребна математика.**

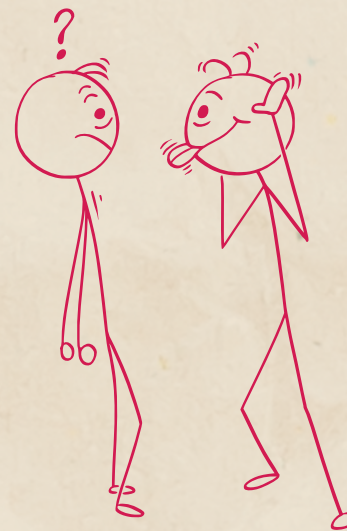
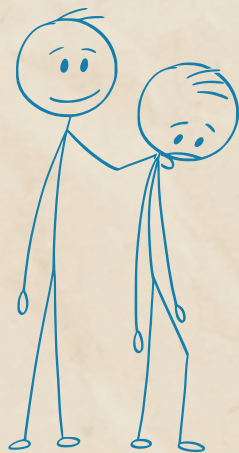

Поинакви патеки

Професор по ликовно ја забележа талентираната девојка и ја охрабри да продолжи со својата страст кон архитектурата. Тој ѝ претстави дигитална програма, која во иднина ќе ѝ помогне со пресметките. Со неговата поддршка, таа се пријави за студии во странство, дипломираше дизајн на ентериер и денес работи како 3D визуелен дизајнер во меѓународна компанија.

Јавно понижување

Ученик од Софија, постојано беше повикуван на табла од својот наставник по математика, иако тој знаеше дека момчето не умее да решава задачи. **Секојпат кога ќе се збунеше или ќе погрешеше, наставникот го исмејуваше пред целото одделение.** Со текот на времето, момчето почна да ги поврзува бројките со страв и понижување и на 16 години целосно се откажа од училиштето

Исцелување

По напуштање на училиште, момчето беше упатено во младински центар, каде ментор го забележа неговиот страв од математика, но и љубовта кон механиката. **Менторот користеше практични примери, како поправка на велосипеди за да ги научи основите на механиката.** Со помош на својот ментор, момчето заврши програма за стручно образование и сега е механичар на мотоцикли.

Заборавената

Ученичка од Острава, Чешка, беше одлична по сите предмети, освен по математика, каде што постојано добиваше слаби оценки. **Наставничката ја укоруваше дека „не се труди доволно“, иако вистината беше поинаква — девојчето имаше недијагностицирана дискалкулија и не можеше да ги запомни ни најосновните бројки.** Бидејќи никогаш не беше тестирана од училишниот психолог, а критиките продолжуваа, таа поверува дека едноставно е „лоша во училиште“.

Промената

Во последната година од училиштето, училишниот психолог ја забележа тешкотијата на девојчето со математика. **По тестирањето се утврди дека има дискалкулија, па беше изработен индивидуален план за учење.** Наставникот по општествени науки ја поттикна да ја следи својата љубов кон пишувањето, а таа подоцна студираше социјална работа. Денес таа е училишен советник и им помага на ученици со слични предизвици.

Приказни за ДИСПРАКСИЈА

Диспраксијата е состојба што влијае врз координацијата и движењето, поради што активности како пишување, врзување врвки или спорт изгледаат многу потешки.

Несмасното дете

Ученик од Прилеп имаше тешкотии со врзување врвки, фаќање топка и возење велосипед. На часовите по физичко, професорот и соучениците го исмејуваа и го нарекуваа „безнадежен“. **Наставниците сметаа дека причината за неговата „несмасност“, како што ја нарекуваа е дека не се труди доволно.** Всушност, никој не се сомневаше на нарушување на моториката.

Од срам до гордост

Во шестто одделение, нов професор ја забележа тешкотијата на момчето и наместо да оценува според брзина или вештина, воведе забавни и тимски активности. Постепено, момчето се вклучи и ја зголеми самодовербата. Денес тој работи како спортски асистент за деца со потешкотии со координација.

Мрзливото девојче

Ученичка во Белград се соочуваше со тешкотии при пишување, сечење, облекување и закопчување на облеката, поради што, една од наставничките ја обвини за мрзливост и неуредност. **Нејзините тешкотии со координација никогаш не беа тестирани, а наместо тоа, девојчето беше етикетирано и јавно понижувана.**

Малку добрина

Професорката по ликовно ја забележа фрустрацијата на девојчето при задачи со фина моторика и ѝ обезбеди прилагодени алатки, фалејќи ја за креативноста и трудот. Со нејзина поддршка, девојчето повторно почна да ужива во училиште и денес работи како асистент во студио за графички дизајн, каде секојдневно користи дигитални алатки за изразување на своите идеи.

Трапавиот тинејџер

Иако одличен во училиште, **тинејџер** од **Пловдив** кој имаше тешкотии во одењето, често беше исмеван и туркан од соучениците за време на одморот. Поради исмевањето, ученикот се повлече од дружење со соучениците, а започна и да отсутствува од часови. Поради истото, успехот му опадна, за што и неговите родители беа повикани на разговор во училиштето.

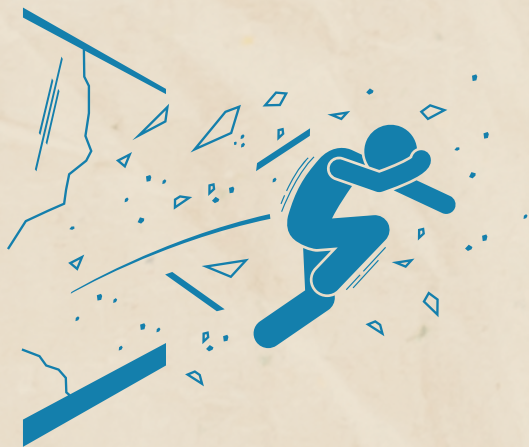

Промена

Во средно училиште, професорот по физичко ја забележа неговата потешкотија со рамнотежа и координација. Тој **вовведе активности фокусирани на игра и тимска работа, наместо на брзина или перфекција**. Постепено, тинејџерот се вклучи и ја врати самодовербата. Денес тој работи како помошник во спортски активности за деца со слични тешкотии.

„Заостанатиот“

Ученик од Прага беше исмејуван од соучениците поради неговата несмасност. Имено, често одеше со одвртани паткики, како што и често ги испушташе книгите и предметите од рака. **Никој не претпостави на тешкотија со моториката, туку, напротив, наставниците во училиштето сметаа дека ученикот е „заостанат“.** Поради исмевањето, тој се повлече од омилените социјални активности и избегнуваше дел од предметите кои му создаваа анксиозност како спорт и ликовно.

Пробивање

Наставник по специјално образование ја забележа тешкотијата на момчето и го охрани да се приклучи на креативна работилница за невроразлични ученици. Таму, ученикот се запозна со други млади со слични и поинакви тешкотии и заеднички со останатите, благодарение на трпеливоста и поддршката од менторите, тој научи да работи со глина и дрво. Денес тој е горд сопственик на своја работилница за керамика, во која продава уникатни керамички садови и сувенири.

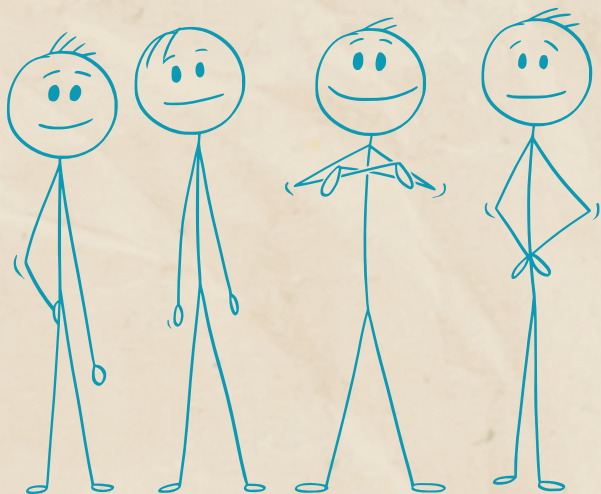

Приказни за АДХД

АДХД или нарушувањето на вниманието со хиперактивност е состојба која се изразува со намалено внимание, хиперактивно и импулсивно однесување и тешкотии во организирање на секојдневни задачи.

Проблематично дете

Ученик од Охрид, кој не можеше да седи мирен, често ја прекинуваше наставата и брзо ја губеше концентрацијата. **Наместо да добие поддршка, постојано беше повикуван кај директорот и етикетиран како „проблематичен“.** Наставниците, исто така, ги предупредуваа останатите ученици да се држат подалеку од него, што го правеше уште повеќе лут и агресивен кон соучениците и наставниот кадар.

Лидер во тимот

Училишниот психолог, **сакајќи да му помогне, го покани ученикот да учествува во организирање на училишни настани.** И покрај првичниот сомнеж, тој прифати. За првпат, доби пофалби за својата енергија и креативност. Со менторска поддршка, научи како да се фокусира на задачите што му се интересни и како поефикасно да комуницира. Денес, тој е координатор за млади и води програми за вклучување и развој на тинејџери со слични предизвици.

Неорганизираната

Ученичка од Ниш со недијагностициран АДХД имаше тешкотии со долгите училишни задачи, кои често не успеаше да ги заврши навреме. **Наставниците мислеа дека е неорганизирана и недоволно мотивирана, дури ја нарекуваа хаотична и мрзлива.** Со текот на времето, таа се чувствуваше се поразочарано поради недостигот од поддршка, што влијаеше на нејзиниот избор на понатамошно образование.

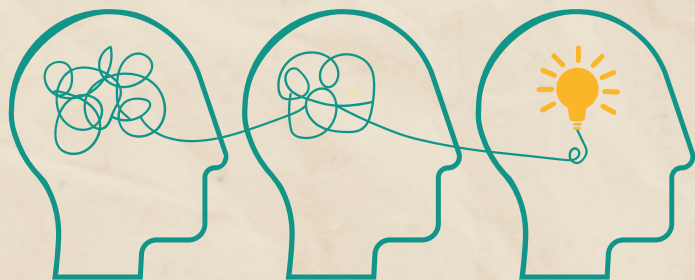

Преку препреката

Новиот наставник го забележа потенцијалот на девојката и ѝ помогна да изработи едноставен распоред со мали, јасни чекори и рокови. Ја поттикна да користи визуелни планери и редовно ја пофалуваше за нејзината креативност и напредок. Со таа поддршка, таа ја врати својата мотивација за учење и денес работи како проектен асистент во локален културен центар.

Неразбраниот

Во Варна, млад човек се соочуваше со тешкотии за време на долги состаноци и чести промени на работните задачи. Неговиот менаџер ги протолкува тие предизвици како недисциплина и незрелост, поради што не доби можност за напредување. Иако беше полн со креативни идеи, разочаран од недоразбирањето, тој на крајот ја напушти работата.

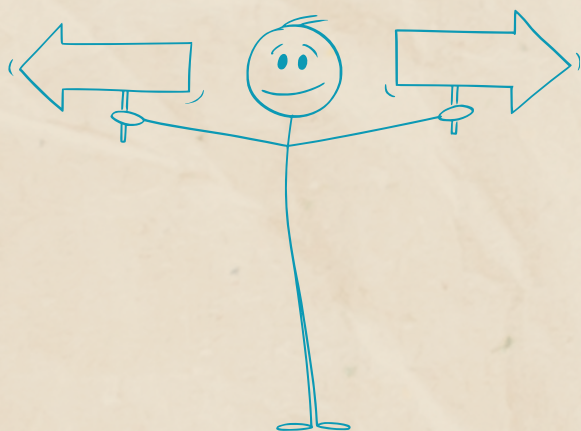

Креативен изблик

Повозрасен колега од секторот за човечки ресурси ги забележал и тешкотиите и креативноста на младиот човек. За да му помогне, му предложил задачи со пофлексибилни рокови и помалку состаноци. Дополнително, го запознал со ефективни стратегии за работа и комуникација погодни за лица со АДХД, кои подоцна станаа дел од HR практиките на компанијата. Благодарение на оваа поддршка, тој напредуваше во иновативни проекти и денес работи во стартап компанија.

Расеаниот

Средношколец од Либерец, Чешка, често шкрапаше со пенкалото и зборуваше за време на час. Професорите го сметаа за „дрзок“ и „невоспитан“, па неколкупати беше на работ да биде исклучен од училиште. Дијагнозата „АДХД“ ја доби дури на универзитет, откако побара помош од ментор за подобро фокусирање на испитите. Подоцна изјави: „Не се обидував да го нарушам редот, само се обидував да издржам и да останам присутен.“

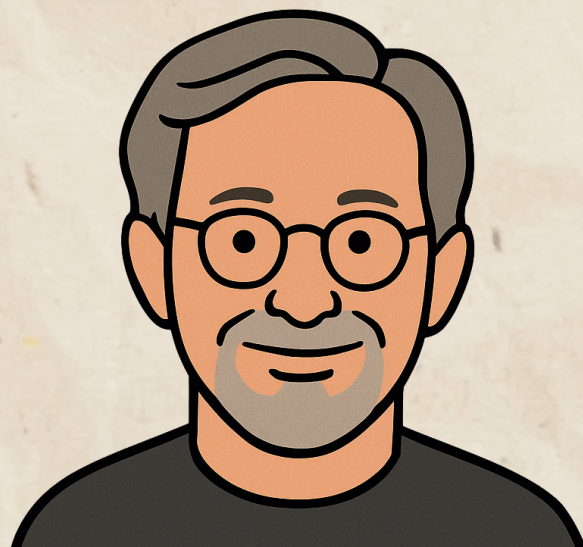
Промена

Заменски наставник ја забележа живоста на ученикот, кој постојано беше во движење низ ходниците. **За да го насочи неговиот немир, му довери улога на водител на седмичните класни дискусии.** Ученикот целосно се пронајде во таа улога и подоцна се приклучи на ученичкиот совет. Со поддршка од наставникот и професорите, дипломираше со одличен успех и денес работи како обучувач за граѓанско ангажирање на млади.

Познати и неввразлични

Стивен Спилберг

Има дислексија, дијагностицирана во 6-та деценија.

Се соочувал со **потешкотии во читање**.

Бил нарекуван „**бавен**“.

Уживал во **фантазирање и раскажување приказни**.

До 12 години создавал филмови.

Практиканство во Universal му помогнало да ја започне својата кариера.

Во своите 50-ти години **го завршил факултетот**.

Вупи Голдберг

Има дислексија.

Имала **тешкотии во учењето**.

Се чувствувала **исплашено и анксиозно**.

Го претворила **талентот и хуморот** во кариера.

Освоила Оскар, Еми, Греми и Тони.

Се застапува за прифаќање на разликите во учење во образованието.

Albert Einstein

Имал дислексija.

Како дете доцнел со говорот.

Имал тешкотии при читање и пишување.

Наставниците го сметале за „бавно дете“.

Гледал кон светот преку слики и идеи.

Ја создал теоријата на релативноста.

Добитник е на Нобелова награда (1921).

Sir Richard Branson

Има дислексija.

Имал тешкотии при пишување и помнење.

Го напуштил училиштето на 16 години за да започне свое студентско списание.

Поседувал голема креативност и вештини за работа со луѓе.

Создал своја империја наречена Virgin Group.

Agatha Christie

Имала дисграфија.

Имала тешкотии со правопис и ракопис.

Се истакнувала во решавање загатки и читање.

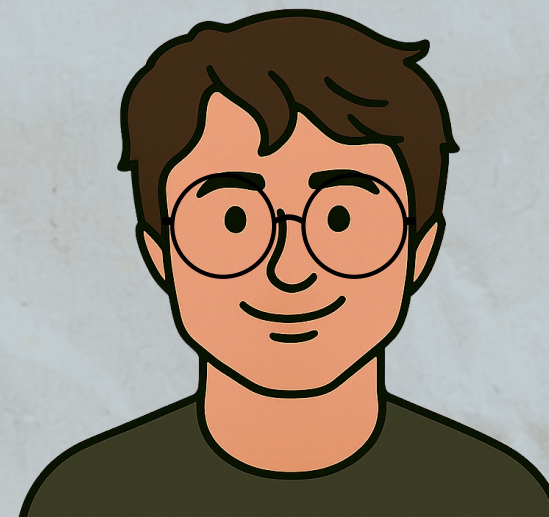

Пишувала книгите така што ги диктирала.

Авторка е на повеќе од 80 детективски приказни, вклучувајќи го и „Убиство во Оренд експрес“.

Daniel Radcliffe

Има диспраксија.

На 12 години стана звезда со улогата на Хари Потер.

Имал тешкотии со координација и пишување.

Глумење и помнење реплики му било лесно.

Со својот талент и упорност, успеа да заблеска.

Бенџамин Франклин

Се смета дека имал **дискалкулија**.

Имал тешкотии со пресметки и математика.

Рано го **напуштил училиштето**.

Најдобро **учел преку експерименти**, а не од книги.

Станал **изумител и научник**.

Тој е **еден од основачите на САД**.

Мајкл Фелпс

Има **АДХД**.

Имал **тешкотии со концентрација**.

Пливањето станало **негов суперсила**.

АДХД му дало **енергија и решителност**.

Стана **најнаградуваниот** олимписки спортист.

Финансирано од Европската Унија. Ставови и мислења изнесени во оваа публикација се единствено на авторот(ите) и не нужно ги одразуваат ставовите на Европската унија или на Извршната агенција за образование и култура (EACEA). Европската унија и EACEA не сносат одговорност за нивната содржина.

Co-funded by
the European Union

ПРИФАТИ ЈА
СВОЈАТА
РАЗЛИЧНОСТ